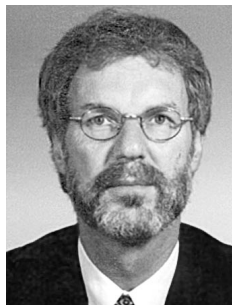

Schnabbelen

Jan van Helden

Het wetenschappelijk bedrijf kent verschillende taboes of beladen thema's. Plagiaat is het belangrijkste, denk ik, maar schnabbelen gooit ook hoge ogen. De Dikke Van Dale omschrijft een schnabbel als 'werk dat een artiest als bijverdienste verdient'. Is dit nog een vrij neutrale omschrijving, wat daarna volgt, heeft een nogal negatieve connotatie: 'meestal een klein lucratief optreden van niet al te hoge kwaliteit, synoniem voor bijbaantje'.

Kennelijk heeft een schnabbel een breder domein dan dat van artiesten, die naast hun optredens in schouwburg of tv-programma, personeelsfeesten of braderieën met hun aanwezigheid opluisteren. Zo ontstond eind augustus een ware rel rond twee prominente presentatoren van het NOS-journaal die omvangrijke bedragen bleken bij te verdienen bij uitkeringsinstantie UWV. Is dat wel in de haak, zo vroeg men zich openlijk af: een journalist moet een onafhankelijk oordeel kunnen vellen over een belangrijke overheidsinstantie en kan hij of zij dan tegelijkertijd diensten (zoals het geven van trainingen) verrichten voor die instantie? Bovendien bleken deze journalisten hun baas niet te hebben geïnformeerd over hun 'nevenwerkzaamheden' en dat maakte de zaak des te gevoeliger. Want, schnabbelen wordt erger naarmate de schnabbelaar er geheimzinniger over doet. En wat voor de journalist geldt, gaat waarschijnlijk ook op voor de wetenschapper.

Prof. Dr. G. J. van Helden is hoogleraar management accounting aan de Economische Faculteit van de Rijksuniversiteit Groningen.

Weinigen zullen de wenkbrauwen fronsen als een vrije beroepsbeoefenaar er naast zijn kernwerkzaamheden wat anders bij doet waarvoor hij geld ontvangt: de organisatieadviseur die ook onderwijs geeft, of de advocaat die een juridisch getinte column verzorgt voor een dagblad. Waarom mag dit wel en ontstaan er problemen zodra een journalist of wetenschapper werkzaamheden buiten de kern van zijn werk gaat verrichten? De belangrijkste reden is dat de onafhankelijkheid die kenmerkend is voor deze beide beroepsgroepen in het gedrang kan komen. Dit gebeurt vooral als het domein van de kernwerkzaamheden die van de nevenwerkzaamheden overlapt. Er is immers weinig op tegen als een bioloog gedichten publiceert, of wanneer een psycholoog in de gemeenteraad zit. Het wordt gevoeliger als een technisch wetenschapper bij de universiteit onderzoek doet naar de effectiviteit van maatregelen om de verkeersveiligheid te verbeteren en over hetzelfde onderwerp ook betaalde adviezen geeft aan het betrokken ministerie.

Er is ook nog een andere reden waarom de verrichting van nevenwerkzaamheden tot commotie kan leiden. Dat heeft te maken met geld. De schnabbelaar wordt in zijn werkomgeving vaak met argusogen bekeken door collega's en bazen. Dat heeft twee redenen. Zo vraagt men zich af of het 'gewone werk' niet wordt verdrongen door die lucratieve bijbaantjes, of als variant daarop: 'hij is lekker aan het bijverdienen en wij moeten inspringen bij zijn normale werk'. Daarnaast maakt de schnabbelaar de tijdens de hoofdfunctie ontwikkelde expertise te gelde ten eigen bate en niet ten gunste van de organisatie waar die expertise is ontwikkeld en waarvoor hij al door die organisatie betaald is.

Moeten we dan maar een verbod uitvaardigen voor journalisten en wetenschappers om nevenwerkzaamheden te verrichten? Dit is wel eenduidig en simpel,

maar doet onrecht aan de complexiteit van de afweging die iedere journalist of wetenschapper moet maken. Het maken van zo'n zorgvuldige afweging is een vrome wens die om een concrete uitwerking vraagt. Laat ik dat doen aan de hand van een eigen ervaring.

Enkele jaren geleden ben ik stuurgroepvoorzitter geworden van een benchmarkingproject van de Nederlandse waterschappen, de bedrijfsvergelijking zuiveringsbeheer. Inmiddels zijn er twee bedrijfsvergelijkingen uitgevoerd, over cijfers van 1999 en 2002. Voor mijn werk als stuurgroepvoorzitter ben ik betaald op basis van een normaal dagtarief. De helft hiervan komt op mijn persoonlijke bankrekening terecht en de andere helft komt ten goede aan een vakgroepfonds binnen mijn faculteit. Hieruit kunnen nuttige dingen worden betaald, zoals student-assistenten en congresbezoek, overigens niet alleen ten gunste van mijzelf, maar ook van collega's. Tot zover is er nog weinig aan de hand. De zaak wordt evenwel complexer omdat ik ook zowel na de eerste bedrijfsvergelijking als na de tweede (betaald) onderzoek heb verricht voor de waterschappen. In beide studies staat de vraag centraal welke verbeteringsacties waterschappen naar aanleiding van de benchmarking hebben ondernomen. Overigens: beide studies hebben een kritische toonzetting, waarvoor de opdrachtgever, de Unie van Waterschappen, ook alle ruimte bood. Met de voor het onderzoek ontvangen gelden zijn de kosten van student-assistenten betaald; er waren geen andere baten, noch voor mijzelf, noch voor mijn faculteit, want het onderzoek is verricht vanuit mijn kernfunctie als onderzoeker.

De vraag is nu: kun je zelf in de pannen roeren en vervolgens ook het klaargemaakte beoordelen? Ik denk het wel. Als ik zeer kritisch zou hebben gestaan tegenover benchmarking van overheidsorganisaties, had ik het onderzoek niet moeten doen. Als stuurgroepvoorzitter (de schnabbel) zou ik dan meehelpen een benchmarkingsysteem te ontwikkelen, om dat vervolgens als onderzoeker (mijn kernfunctie) weer neer te sabelen. Dat is weinig waarachtig. Het domein van de hoofdfunctie kan dus best overlappen met dat van de nevenfunctie, maar het risico dat je bij de ene tot geheel andere oordelen komt dan bij de andere moet niet al te groot zijn. Bovendien geldt de eis: wees open tegenover je omgeving over betaalde nevenwerkzaamheden.

Simpele en eenduidige regels voor het al dan niet aanvaarden van nevenwerkzaamheden door wetenschap-

pers, die ook ruimte bieden voor de ontplooiing van 'gezonde' initiatieven, zijn er niet. In elk geval is het aantrekkelijke van mijn ingewikkelde ervaring dat ik in de keuken heb gekeken van een accountinginnovatie. Dat levert een mooi voorbeeld op van praktijkgericht onderzoek dat in mijn onderwijs ook goed van pas komt. Daarnaast zijn mijn nevenwerkzaamheden ten dienste gemaakt van mijn kernwerkzaamheden: samen met anderen heb ik inmiddels diverse artikelen over het verrichte onderzoek gepubliceerd. Win-win heet dat.

De moraal: meld alle ins en outs van de aanvaarding van nevenwerkzaamheden, inclusief de daarvoor te genieten betalingen, aan het 'bevoegde gezag' en maak verder per geval een afweging in verband met de mogelijke verstrengeling van belangen tussen hoofd- en nevenwerkzaamheden. ■